
Recenzije

Waldow, Florian, Steiner-Khamisi, Gita (ur.). *Understanding PISA's Attractiveness: Critical Analyses in Comparative Policy Studies*. London: Bloomsbury Academic, 2019.

Slovenija se je pri oblikovanju svojih šolskih in širše izobraževalnih politik vse od svoje osamosvojitve tako ali drugače ozirala tudi navzven, verjetno še najbolj izrazito k Finski. Podobno se, vsaj na deklarativni ravni, dogaja tudi danes. Januarja 2020 je tako tudi predvideni vodja strokovne skupine za pripravo nove bele knjige v vzgoji in izobraževanju, svoj sprejem povabila razložil na naslednji način:

Ko sem videl, kako izgleda finska bela knjiga, sem videl, da potrebujejo takšne ljudi, kot sem jaz. Tam so opisani izzivi, ki jih bo Finska doživela, in zato želijo biti najboljši na svetu. To, kar so Finci napisali, je to, kar bi sam napisal. (MMC, 22. januar 2020)

Podobno kot drugod in še bolj intenzivno kot nekaj desetletij prej se številni argumenti v edukacijskih debatah zaključujejo z (rokohitrskim) sklicevanjem na Finsko in njen izobraževalni sistem, k čemur so v pomembni meri pripomogle *številne mednarodne raziskave s področja izobraževanja*, med njimi predvsem OECD-jev *Program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk* – PISA.

Delo *Understanding PISA's Attractiveness: Critical Analyses in Comparative Policy Studies*, ki sta ga uredila Florian Waldow in Gita Steiner-Khamisi, se ukvarja zlasti z vprašanjem privlačnosti PISE za nacionalne oblikovalce politik, pri čemer prispevki v veliki meri izhajajo iz analiz medijskih diskurzov in nacionalnih političnih dokumentov.

Kot zapiše G. Steiner-Khamisi (2019) v zaključnem prispevku prebrnega dela, lahko pri preučevanju politik in njihovega izposojanja v mednarodnem prostoru izhajamo iz dveh pristopov. Eden od njiju vprašanje izposojanja politik obravnava s fokusom na "svetovno razširjanje globalnih skriptov, medtem ko druga skupina analizira, v katerem določenem trenutku lokalnim akterjem primanjkuje legitimnosti in torej eksternalizirajo, to je, so dovzetni za sprejemanje globalnega skripta". Predstavljeno delo se uvršča v okvir raziskav slednjega tipa in sestoji iz dvanajstih prispevkov, ki tematizirajo vprašanje nacionalnega odzivanja na rezultate PISE. Knjiga ima zanimivo strukturo: poleg začetnega uvodnega prispevka, ki razloži konceptualni okvir celotnega zbornika in h kateremu se še vrnemo, ter zaključka je knjiga sicer razdeljena na dva dela. V prvem delu so predstavljene analize odzivov na rezultate PISA v državah, ki dosegajo približno povprečne ali nekoliko nižje rezultate. V tem delu tako zasledimo prispevke, ki tematizirajo recepcijo rezultatov PISA v Čilu, Avstraliji, Nemčiji, Združenih državah in na Norveškem. Drugi del, na nek način še toliko bolj zanimiv za nas, ki se verjetno lahko prištevamo k prvi skupini, pa zadeva učinke PISE v državah, ki na omenjenih preizkusih dosegajo najvišje rezultate – na Finskem, Kitajskem ter v Šanghaju, Singapurju in Južni Koreji.

Poleg osnovne teme in metodologije empiričnega raziskovanja pa je prispevkom skupen tudi konceptualni okvir, ki ga eden od urednikov predstavi v samem uvodu (Waldow, 2019). Vsi prispevki namreč bolj ali manj izčrpno operirajo s konceptoma *referenčnih družb* ter *projekcij* (tudi avto projekcij).

Referenčne družbe so tiste nacionalne države, pa tudi celotne regije – denimo Skandinavija ali vzhodna Azija ali pa, nenazadnje in pogosto kot negativna referenca, Balkan – h katerim se države in odločevalci ozirajo, ko snujejo ali legitimirajo lastne politike, in imajo ali negativno ali pozitivno konotacijo, kakor je razvidno tudi iz prispevkov, zbranih v knjigi. Kot opozarja Waldow (ibid.) v svojem prispevku o reakcijah na PISO v Nemčiji, se kot referenčni družbi denimo pojavljata tako Finska kot Vzhodna Azija. Če je Finska v Nemčiji prepoznana kot zgled, ki lahko služi tudi kot model nemških edukacijskih politik, pa so vzhodnoazijske države sicer prepoznane kot izobraževalno uspešne države, od katerih pa se Nemčija pravzaprav nima veliko naučiti, predvsem zaradi določenih značilnosti, ki jih po navadi povezujemo z edukacijo azijskih držav: "intenziven 'dril', učenje na pamet, izčrpavajoči preizkusi (pogosto imenovani tudi "testni pekel"), /.../ manko časa za igro ter velik delež 'senčne edukacije' (npr. zasebno inštruiranje) ter dopolnilne šole (*cram schools*), ki niso del obveznega masovnega šolanja, kot je japonski *juku*". Podobno je značilno tudi za Združene države Amerike, kakor v svojem prispevku pokaže

N. Green Saraisky (2019). Kitajski uspeh je tako pripisan istim značilnostim, kot jih Nemčija pripisuje Vzhodni Aziji, pri čemer se pojavljajo tudi specifične reference na kitajsko konfucijansko tradicijo, ki je speta z visokim spoštovanjem do šolanja in učiteljstva, kar naj bi bistveno prispevalo k uspehom kitajskih učenk.

Koncept referenčnih družb je v nadaljevanju dodatno nadgrajen s konceptom projekcij. Slednji opisuje specifičnost nanašanja na referenčne družbe, pri čemer je ključen poudarek ta, da je nanašanje "večinoma odvisno od perspektive, ki prevladuje v kontekstu, iz katerega se nanašanje izvaja, ne od konteksta, na katerega se nanaša. /.../ Dejanski pogoji v prostoru, na katerega se nanaša, so pogosto manjšega pomena." Osnovna funkcija projekcije tako leži v "legitimiranju in delegitimiranju edukacijskih politik in agend v prostoru, iz katerega se projekcije izvajajo" (ibid.). Za projiciranje je pri tem značilno tudi poenostavljanje sistemov ter objektivnih pogojev držav, iz katerih izhajajo, kar se odvija na ozadju različnih mehanizmov, izpostavili pa bomo predvsem tri, ki so pogosto obravnavani tudi v zbranih prispevkih. Prvič, države se pri svojem projiciranju zanašajo na številne nacionalne stereotipe. Ti so denimo prisotni že v zgornjih primerih Amerike in Nemčije ter njihovih projekcijah na Azijo. Zanimivo pa je, kakor denimo kažejo prispevki o Singapurju (Christensen, 2019), Južni Koreji (Lee in Sung, 2019) in Šanghaju (Chua Reyes Jr. in Tan, 2019), da se podobnih nacionalnih stereotipov poslužujejo tudi azijske države same, ki stereotip o pridnih in marljivih Azijcih uporabljajo za kritiko lastnega edukacijskega sistema, pri čemer Finska in Amerika predstavljata tisto utopijo ustvarjalnosti, inovativnosti in kritičnega mišljenja, ki naj je sami ne bi premogli. Drugič, projiciranje je odvisno od regionalnih rivalstev, kar v svojem prispevku o sprejemu PISE v Čilu poudarjata Parcerisa in Verger (2019), ko izpostavljata manko primerjav s sosednjimi državami – fenomen, ki bi ga verjetno tako v medijskem diskurzu kot v političnih dokumentih lahko zasledili tudi pri nas. Tretjič, na projiciranje vpliva jo svetovna in specifično geopolitična razmerja moči. Pomen geopolitike za odzivanje na rezultate mednarodnih raziskav, kot je PISA, in nanašanje na referenčne družbe sta v članku verjetno najizraziteje orisana na primeru Avstralije (Lingard in Sellar, 2019). Avstralija se za razliko od ostalih analiziranih držav, ki se na PISI uvrščajo v bližino povprečja, bolj kot na Finsko osredotoča na Azijo. Med najpomembnejše razloge za to, da za Avstralijo referenčno družbo predstavlja predvsem Vzhodna Azija, avtorja (ibid.) navajata predvsem geografsko bližino ter okrepljeno gospodarsko povezanost in sodelovanje obeh kontinentov. Zanimiv primer ponuja tudi Finska, ki v večini držav predstavlja pozitivno referenčno družbo in ki se na svetovni zemljevid v pomembni meri umešča prav po zaslugi svojega

znamenitega izobraževalnega sistema. Kot ena izmed najuspešnejših držav na različnih mednarodnih ocenjevanjih znanja se Finska v mednarodno sodelovanje tako vse bolj vključuje tudi z izvažanjem finskih lekcij o izobraževanju (gl. Seppänen, Rinne, Kauko in Kosunen, 2019). Na pomen svetovnih razmerij moči pa nenazadnje kaže tudi dejstvo, da kljub zavračanju azijskih izobraževalnih politik tako Nemčija kot tudi Amerika vendarle ne moreta spregledati vzhodnoazijskega uspeha, sploh v kolikor je na delu prevladujoča racionalnost, ki edukacijski uspeh poudarja predvsem zaradi njegovih prispevkov k ekonomski rasti in s tem h krepitvi moč nacionalnih držav ali celo regij v veliki globalni neoliberalni igri splošnega tekmovanja (Green Saraisky, 2019; Waldow, 2019).

Kljub temu da prispevki, znotraj enotnega konceptualnega okvirja, orisujejo specifično nacionalne odzive na rezultate raziskave PISA, s čimer bralci pridobivajo vpogled v vselej specifične reakcije, zaznamovane z enkratnimi družbeno-političnimi in kulturnimi konteksti, je iz analiz mogoče razbrati tudi številne skupne poteze omenjenih odzivov. Posebej v državah, ki dosegajo povprečne ali nekoliko nižje rezultate, je PISA pogosto uporabljena kot orodje škandaliziranja nacionalnih izobraževalnih sistemov, s čimer pomembno prispeva k siceršnjim diskurzom krize edukacije. Še bolj zanimivo pa je, da se za večino analiziranih držav, ne glede na njihove konkretne rezultate v raziskavi PISA, izkaže, da PISA in njene lestvice bolj in manj uspešnih držav pravzaprav le redko služijo kot neposreden vzvod ali razlog za sprejemanje obsežnejših edukacijskih reform. PISA na nacionalne politike tako vpliva precej bolj posredno in subtilno – "niso 'gole' številke tiste, ki so relevantne za ustvarjanje politik v edukaciji" (Steiner-Khamsi, 2019). PISA svoje moči ne črpa iz "številčk samih, ampak, ker so te številke spete z naracijami", ki povezujejo sedanost s prihodnostjo in so kot takšne kljub tehnicističnemu vtisu, ki ga PISA in podobna orodja skušajo ustvarjati, pravzaprav normativne.

Kot v zaključku zapiše G. Steiner-Khamsi (2019), privlačnost raziskav, kot je PISA, izhaja iz njihove mehke moči upravljanja skozi mednarodne primerjave in domnevno objektivnost podatkov, ki se v sodobnih družbah kaže kot ključni element družbene regulacije in upravljanja. Skladno z dominantno sodobno politično racionalnostjo predstavlja PISA dozdevno objektivno in ideološko nevtralno oceno edukacijskih sistemov. Vprašanja, ki so tako v jedru normativna vprašanja – denimo, kaj je dobra edukacija in kaj je dober edukacijski sistem –, so v okviru takšne racionalnosti obravnavana kot ideološko nevtralni, skoraj tehnični problemi, ki jih je treba "ustvarjalno" rešiti, za kar za začetek potrebujemo predvsem podatke, v nadaljevanju pa učinkovite politike. Kot v enem od prispevkov opozarjata Lingard in Sellar (2019), je "vrednost PISE kot

instrumenta za oblikovanje globalnih diskurzov edukacijskih politik in kot baze dokazov za ustvarjanje politik v različnih nacionalnih kontekstih odvisna predvsem od tega, da dosežke primarno pripisujemo politikam.” Pod krinko suhega in sterilnega pozitivizma je kompleksnost edukacije zreducirana predvsem na tehnični problem, ki išče odpravo svojih težav, objektivni pogoji, kot so razlike med spoli ali socialno-ekonomske neenakosti, pa so prepoznani zgolj kot zunanji dejavniki, ki jih lahko regulirajo taktično zastavljene politike. S tem pa, kot opozarja W. Brown (2015), družbeni sistemi, med njimi tudi edukacija, postanejo v jedru depolitizirani, vprašanja družbenih razmerij moči so praktično prekrita in prikrita, prizadevanja za tovrstne premisleke o edukaciji pa diskreditirana kot premalo konstruktivna, zastarela ipd.

Zbrani prispevki neposredno obravnavajo specifične vidike privlačnosti raziskave PISA pri odločevalcih, brez pretenzije po ponujanju dokončnih odgovorov na to vprašanje. Obsežnejša analiza dominantne politične racionalnosti, ki sloni na zamiku v delovanju moči od vladanja k vladovanju (*governance*) in v jedru katere se nahaja ideja, ki jo je precej nedvoumno artikuliral tudi zgoraj omenjeni vodja strokovne skupine za pripravo bele knjige, ko je izjavil, da se je treba “razvijati, konstantno biti najboljši in tekmovati s svetom” (MMC, 22. januar 2020), pa je skozi nekatera besedila prisotna predvsem posredno in terja neko drugo delo, z drugačnim kategorialnim aparatom.

Literatura

Brown, W. (2015) *Undoing the Demos*. New York: ZONE BOOKS.

MMC. (22. januar 2020) *Ministrstvo za šolstvo: Nova bela knjiga bo odziv na družbene spremembe*. Spletna stran: <https://www.rtv slo.si/slovenija/ministrstvo-za-solstvo-nova-bela-knjiga-bo-odziv-na-druzbene-spremembe/512358> (pridobljeno 18. 7. 2020).

Nika Šušteršič

DOI: [https://www.doi.org/10.32320/1581-6044.31\(1-2\)215-219](https://www.doi.org/10.32320/1581-6044.31(1-2)215-219)

Orellana Garcia, Pelusa, Baldwin Lind, Paula (ur). *Reading Achievement and Motivation in Boys and Girls – Field Studies and Methodological Approaches*. Springer International Publishing, 2018.

Branje nam omogoča »stati na ramenih velikanov«, črpati znanje iz zgodovine človeštva in graditi na osnovah, ki so jih postavili tisti pred nami. Kot tako predstavlja četrto dimenzijo človeške evolucije in njegove